ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 180 ղշ.
» Գաւառաց » 10 Մէճ.
Վեցամսեայ Կ. Պոլսոյ » 90 ղշ.
» Գաւառաց » 5 Մէճ.
Իւրաքանչիւր թերթի գին 50 փր.
Ծանուցմանց տողը մէկ անգամի համար 3 ղուրուշ, երկու անգամի համար 2 ղուրուշ, աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կըլլայ։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գացած յօդուածոց հեղինակները խմբագրութեան վրայ են։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խմբագրի — Ցնորքներն իմաստ ուղղուի, Կ. Պոլիս, Չինիլի խան, Մասիսի գրասենեակը։
Յանձնուած թղթերը չվերադարձուիր նաև չընդունուիր։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ 13 օգոստ.

Միացեալ յանձնաժողովը որոշեց որ եթէ ազգային ժողովը դադարման առջև մնայ, դադարման համար քուէարկութիւն առաջարկել, հարկ ըլլայ յանձնաժողովոյ անդամոց գոնէ քսանը ներկայ գտնուին։

Պ. Տը Պրոյլի հաղորդման մը պատասխանելով յայտնեց թէ Իզիտոր զօրաւոր քաղաքական թերևութեանց խնդիրը վերջին կառավարութեան օրով չառ սառած գնացած ըլլալով, անհնար էր առ այժմ վերջնական կարգադրութիւններ տալ. բայց այս խնդրոյն վերաբերեալ բոլոր դրութիւնք փոյթին պիտի հաղորդուին։

Զրոյց կը պտտի թէ Գերմանիոյ երկու ծովեզրը մտնելու գաղթականաց համար նաև ծովամիութիւն գործած է դրօշակի խնդրոյն վրայ։

Մադրիտ 13 օգոստ.

Սպանիական զօրքերը Վալենսիա և Մուրսիա քաղաքները գրաւեցին, և գէշ փախուստին կը քաշեն, որ ապստամբաց վերջին ապաստանն է։

Փոքրաւոր Պիրգոս քաղաքը պաշարեցին։

Հռոմ 13 օգոստ.

Երէկ իրիկուն Հռոմէն մեկնող չոգեկառքն Օրթայի մօտ եղեռնաւ երեւսիկ մը հանդիպելով գծէն դուրս ելաւ, և երկու մարդ մեռան, ուրիշ հինգ հոգի չափ ալ քիչ շատ ծանրագոյն վիրաւորեցան։

Աթէնք 12 օգոստ.

Լավրիոնի Ֆրանսիական կառավարիչն առաջարկութիւնը ընծայեց միջոցներուն վրայ քանի մ'անգամ խորհրդակցութեան ատենածանալէ հելլենական իշխանութեանց հետ։

Վիեննա 14 օգոստ.

Երէկ 83 հոգի խոլերայէ բռնուեցան.

Տեղւոյս լրագիրը պատմեն կը հանեն այն լուրը թէ Գերմանիոյ երկու ծովեզրուն միացմանն Աւստրիա ալ համաձայն է։

Պէրլին 14 օգոստ.

Կայսր Բերլին ուր հանգստի ժամանակը, գնացած է, ամսոյս 26ին հոն կ'պատրաստէ։

Փարիզ 14 օգոստ.

Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Շամպորի կոմսը Գաղղիական համապետութեան բռնութիւն պիտի սպասէ, և միայն խորհուրդներ պիտի առնելու վրան։

Մադրիտ 14 օգոստ.

Արտաքին գործոց նախարարն ատարիներութեանց քով ապստամբաց ապաստանիլը իրեն յանձնուելը պիտի պահանջէ։

Սպանիական Վիգոյի մ' անդ գնտական պաշտպանութեան մը բանակ, որ Կարլիստներուն դէմ կը մանէր։

Վիեննա 15 օգոստ.

Երէկ 47 հոգի խոլերայէ բռնուեցան։

Փարիզ 15 օգոստ.

Պ. Թիէր Զուիցերիա գնաց. Փոխարքայութեան կառավարութիւնը Գաղղիական

երկու ծովեզրուն միացման պատճառաւ մեծ յուզման մէջ է։

Մադրիտ 13 օգոստ.

Կառավարութիւնն 80000 պահեստի զօրք 'ի զէն կոչելու առաջարկութիւն ըրաւ երեսփոխանաց ժողովին, և հաւանութիւն առաւ։

Պէրկա քաղաքն ամբոխեալ Քարլիստներէն։

Փարիզ 16 օգոստ.

Երկիրը խաղաղ է։

Միացեալ յանձնաժողովոյ նախագահն և նախագահութեան անդամք Մաք-Մահոն մարաջախտին այցելութեան համար գնացին։

Փարիզ 17 օգոստ.

Զրոյց կը պտտի թէ ընտրական դասակարգը մէկ կը ծանուցանէ թէ միապետական վերանորոգման նպաստաւոր, յառաջ ատյու բանակցութեանց վրայ ամփոփ մտքով առուած է տարւոյ կառավարութեանց։

«Հանրապետական միութիւն» մասնիկ է միապետութեան հաստատելու փորձերուն դէմ մաքառիլ։

Բեռլին 16 օգոստ.

Կը հաստատեն թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնն Եգիպտոսի նոր իշխանութեանց կարգադրող պայմանադրութեան մասնակցեց։

Զմյուռնիա 17 օգոստ.

Օգոստոս 15ի առթիւ եղած ընդունելութեան մէջ Ֆրանսիական Գի. պաշտօնեայ պաշտօնավարութիւն առաւ իր կառավարութեան կողմէն թէ հաստատուն պիտի կենայ այդ այն միաձայնութեան սկզբան, որ իր ներկայացուցած միապետական դրութեան հիմն է։

Լոնտոն 16 օգոստ.

Օսմ. փոխ.	50 1/2	
փոխ. 1869	62 7/8	
» 1871	67 3/4	
» 1872	84 3/4 – 49 3/4	
Անգլ. փոխ.	92 7/8	
Ալիւր	24—	
Ցորեն	34—36	

Լիվերպուլ 15 օգոստ.

Բամպակ Մ. Կ. 9 1/8
Ծախուած 12000 հակ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գարտիֆ վեհ. Շահն երէկ ժամը 5 ին Պալատական նաւով հասաւ։

Նորին վեհափառութիւնը բերող Օսմանեան շոգենաւն Պարոյ Պերպոնի մեծահանդէս պէս. Իսթինիէ նեղուցին մէջ եղկած կանգնած այս բանակի նաւերը դրօշակներով զարդարուած՝ թնդանօթներ արձակել սկսան։

Երբոր Օսմանեան շոգենաւն իր մեծ արգելելով մտանի չափ Դոլմապաղչէի պալատին առջև հասաւ ու երկաթի նեղուց, վեհ. Սուլթանը նախ դուրս ելաւ Սուլթանին շոգենաւը գնաց, և ամենաշուտ վեր ելած ժամանակ վեհ. Շահը զինքը գրկելով, հոն երկու վեհապետք կէս ժամ մը շրջելով և ատոր փոքր կէսի չափ շոգենաւին մէջ առանձին մնալ ետև, յաջորդաբար պատրաստուած շքեղ նաւակը հասնելով Դոլմապաղչէի

պալատը գնացին, և հոն ալ կէս ժամու չափ առանձին եղան վեհ. Սուլթանը Տոլմա Պաղչէի պալատը վերադարձաւ։

Ժամ հետոյն միջոցները վեհ. Շահն արքայական նաւակով Տոլմա Պաղչէի պալատն երթալով փոխադարձ այցելութիւն տուաւ վեհ. Սուլթանին։

Մայրաքաղաքիս արհեստական փորձարաններն պարզ և արդիւնաւորութեանց ամբողջ շաբաթներ օրը կառուցման 'ի ներկայութեան Պարոն Կոստանդեան Իզզէտ էֆէնտիին։ Մեծ նպաստն և այլ գլխաւոր նախարարաց ներկայութեան։

Տասն և մէկ աշակերտք հետեւեալ արհեստները սովորած ըլլալով վկայական առին. 4 դրաշար. 2 կոշկակար. 1 փորագրիչ. 1 ատաղձագործ. 2 դերձակ և 1 ատաղձագործ։

Պատրիարք լրագիրը կ'ըսէ թէ նիկոլիդիի համար պաշտօնատարներու որ գտնուին մէջ մանկիկներու հասցէն հարկ ըլլալ պիտի տնօրինելով կը փորձարկեն, պատճէնն կանխատես անձական պիտի տասնեւ երանի թէ նիկոլիդի պաշտօնատան մէջ փէրապի առնելով տուրքն պատ դալէմիէ, գայալէ և այլ անուններով պահանջուած անկանոն տուրքերուն ալ կարգ կամ տեղեակ մը ըրուէր. որովհետև չատ անգամ, մանաւանդ մանր մանր առուծախներու մէջ, փէրապի տուրքին չափ և դուրս ալ այլ տոկ կանոնի այլ և այլ անուններով։

Քանի մը շաբաթէ 'ի վեր մայրաքաղաքիս գանուող Տաքիթար Էֆէնտին անուանի ձեռնածուին մէկ Արար բոլորտակ սիր և էն քաղաքային խոսք մէկ լինելով, անոր բացակայ գտնուած միջոցին, Բերայի բնակարանին մէջ մտնելով դրամը, կարասիներն և պատուական փերարկեալ զարդեղէններ կը փոխեն եկեղեցական շուքի մը կը տանին, անկէց ալ Աւստրիական շոգենաւ մը փախած Օտեսա կը յանէն։

Տաքիթար էֆէնտին իրիկուան իր բնակարանը դառնալով կիմանայ եղելութիւնն, և Աւստրիական դեսպանատան միջնորդութեամբ հեռագիր գործել կուտայ Օտեսայի ոստիկանութեան, որպէս զի երկու գողերն անմիջապէս բռնեն Կ. Պոլիս դարձնեն։

Այս յանձնարարութիւնը անմիջապէս կը կատարուի. գողերն Օտեսայի ցամաքը դնելուն պէս կը բռնուին և նորէն շոգենաւ դրուելով Կ. Պոլիս կը զրկուին իրենց գողցած բոլոր իրերովը հանդերձ,

և ռուսաց հիւպատոսարանը կըյանձնուին։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԽՈՀԱՄԸ ՈՍԿՈՅՈՒՆ

6 օգոստ. երկուշաբթի իրիկուն		— —
7 » երեքշաբթի առաւօտ		
բացուելուն		56 36
կէս օր		37 46
Կ. Պոլիս 6 օգոստ.		
Սոֆիէթէ ժէնէրալի բաժինք Անգ. լիր.		11, 8
Քրէտի » » Օսմ.		15.
Քրէտի Օմիրս—Թիրք		4, 5
Երկաթուղեաց հին	Ղշ.	132
» նոր		65 1/2
Փոխ. 1863	»	350
» 1865	» »	338 1/2
» 1869	» »	321 1/4
Թրամուէյ	Օսմ. լիր.	15.10

ԱԶԳԱՅԻՆ

Աճուսաին ուղղած 'ասեալ ընդհանուր ժողովը մէջ Ս. Պատրիարք հօր կարդացած պաշտօնագրանման հրաժարագրին պատճէնը, զոր ամբողջապէս լը փութանք հրատարակել՝ ժողովրդեան անհամբեր ակնկալութիւնը գոհ ընելու համար։

Երեսփոխանք Հայոց։

Այսօր իմ արձակման օրն է, կուզայեմ որ թոյլ տաք այս ամպարին մէջ Հայոց Երեսփոխանութեան առաջ, մի քանի խօսք խօսիմ ու արձակուիմ խնդրեմ այս ատենէն, որ 1869 թուոյն ամսուն հնն իւր քուէի պատ ընտրութեամբ զիս կոչեց և Տարսոնէն փոխեց մինչև ցայս փայլ։ Նոյն ատենյ նոյ. ամսոյն սկիզբը՝ Պոլսոյ Մայր եկեղեցւոյ բեմին վրայ՝ մեր գահակալութեան հանդէսը կատարեցաւ։ Զգիտեմ, կը յիշէք այն իմ Ընդհանրական օրը, ես խօսք տուի ձեզ և ուխտեցի սրտովս։ Երեսփոխանք (և ժողովուրդ Հայոց), դուք զիս բազում գմուարութեամբ յայս գահ բարձրացուցիք, կախման աճու յանդիման ձեր որ տառեր ոչխառութեան եւ ինքնին կիջնամ այս գահէն։»

Ցարդ ամօք համբերելով հանդէն Ազգի նիէքը հրոյ ձեր վճռականը, զի որինօք հասցեալ, կը փափաքիմ դարձեալ որինօք արձակիլ։ Միայն ես կայալեմ վասն փառաց Եկեղեցւոյ և Հայոց ազգին, խաղաղութեամբ կոչեցիք զիս, խաղաղութեամբ թողէք որ երթամ։ Այո, մեծ անհնարութեամբ ընտրեցիք զիս ու բերիք դիմեմ, դժուարին է պիտութեամբ թողուլ, Ինչ էր արդեօք ձեր և ընդհանուր Թուրքիոյ Հայոց անհնարութիւնը, աշխատիկ և կանխակալ որ երկրին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ փառքը կը յանձնէր. կը յուսայք թէ նա եկեղեցւոյ պաշտօնէից ազատ դրութիւնը կը վերանորոգէր. կըհաւատայիք որ նա անդադար քարոզելով դպրոց, գամբարակութիւն, յառաջ, ազգային յա-

ռաջադիմութեան կառքը կը վարէր և դէպ ի իւր նպատակ կը տանէր ։ Թող այս․ մեծ անհնարութիւն մի ևս այն էր թէ՝ երկրեան երկրի առաջնորդարանէն Յառաջնորդ՝ նա ինչպէս կարենար պէտք եղածին չափ և պառաջադէպ իւր արժանի ճանաչում Սահմանադրութեանց բառնալ և ամենայն ուժով Հայոց աշխարհին վրայ ։ քաղաքային և գիւղական, գիտուն և ռամիկ հասարակ միաձայնաւ միաբանել և յառաջուելու և նոր Սահմանադրական ժողովուրդ կազմել ։ Աւելի քան զայսոսիկ ամենամեծ անկարելութիւն գտանուացի ժողովրդոց այն էր, թէ երկրեան Պատրիարք եղաւ, առանց անխտիր, պէտք է որ պաշտանիք հարցստանեայութեան անեն հնարաւորքէ ։ Զարմանք այս է, որ ես ալ Տէրձեզ նման կը հաւատայի թէ կարող եմ այդ մեծամեծ հարցերը գործել և այդ քննադատութեամբ պարկել այդ Նախաձեռնութեան մեծամեծ ակնկալութեան։ Յորս համար իմ սրտի վերջին զինուորներ և անկեղծ, երկանկարութեանց ազնիւ թէ որոնք Տէրըն Թագուհի կայսրը Թագուհի իմ այն փոքրիկ աշխարհները՝ յորս կը ցանկանէր և կը մխիթարուէր, գոնէ զուարճութեան վաստակոք, ու երբ Թամ ի մեծն Բիւզանդիոն Հայոց Պատրիարք լինիմ, սիրտ կարենամ մտնէ մէջի այդ իմ չտեսնուած լինել ։ Անկեղծութեամբ խոստովանիմ, ես կը հաւատայի զի թէ Պատրիարքութեան բարձր աթոռին վայելուչ յաջողութիւններ չունէի ու խնամութեամբ, ու առաքինութեան համբաւով, ու քաղաքագիտութեամբ, և ոչ քանի մի ձիրքաց հմտութեամբ ․ այսչափ անկարութեամբ համարձակ, բայց փառասիրութեան անձնասէրք միայն զիս յոյս պարգեւեց, այլ միայն Ազգին սէրն և հայրենեաց օգնելու եռանդը ․ Ինչպէս այս միայն կը մտածէի թէ, այնչափ թափեալ Պատրիարքութեան գահին վրայ նստած, թերեւս այդ մխիթարութեան կարգանէն ձեռնհաս լինիմ գամ մի գործել ու հայրենեաց ազգին գնել իմ այս ամբողջութեամբ յարգ։ նոյն իսկ երեսփոխանական ժողովին ալ գամ իսկ գիտէր ․ երբեմն իւր ալքէն անծանօթ չէր․ բայց չգիտեմ թէ ինչ նպատակաւ, գուցէ խաղաղութեան համար, պահ մի մտադրութեան Սահմանադրութեան օրինադրած անժխտելի յատկութիւններն և ընտրեց մինչ մի, որուն կեանքը առաւել կը մնէր լոկ, հոգւոյ և վանական զգացմունք ։ Բայց ամէն ակնի ինչ պէտք քննէր, երեսփոխանութիւն Հայոց, նախանձախնդիր հետամտութեամբ չգանկէր․ որպէս զի ժամանակին հնձէր․ առանց չտարման՝ Հայոց փոքրիկ աշխարհի մի մէջ ինքնուրոյն երկնային մի գաւառ, փառք ու բնակչաց այդ ինչ բնակութեան ծառայողն զօրութ պահել է․ յաւիտենական յանցնոյն բառնալքէ ։

Երեսփոխանութիւնք զիս ընտրող կարգելով․ անշուշտ իւր իրաւունքն է համար պաշտպանել․ տակաւին այդ պաշտպանուած կար, բայց ես կանխեցի իմ համար այլ, մտածելով որ եթէ թողում այդ ես ժամանակ անցնի, առաւել ևս պէտք ծանրանայ իմ վրայ համարատուութեան պարտքը ։ Մինչեւ նախնիներ անոյ սիրտը մեր ընտրութեան չարբերդ ապրին կը լըբանայ, և ես կամաւոր իմ այս չըրջանին մէջ կատարուած ո՛ր գործեր յառաջ բերիմ ու թուեմ, որ ինձ և առաջնորդիր փորձութեան դանէ փոքր՝ ի յառէ պարտականք լինին և Ազգը յայտնելով մխիթարուի ։

Վաթսուն երեք երրորդ անդամ

Երեսփոխանական ժողովոյդ նախագահէսցի․ ի սկզբան, երբ առաջին նիստն կազմեցաւ, տակաւին բարձուեցաւ, ինչ էր նախագահ և կարևոր խնդիրն․ Վերաքննութիւն Սահմանադրութեան ։

Ո՛հ, այս տարւոյն շրջանին մէջ այս ամենակարևոր խնդիրը խմբրոյ կարգին մէջ անյուծանելի մնաց․ յանձնաժողովը նախապատրաստուած դրագիրը միջանկեալ ըլլալէն կը յամեցնէ դրագրութիւն։

Բանի մի ամիս յառաջ նոր միրաքանչիւր յանձնաժողով մի ևս ընտրեց երեսփոխանութիւնը, այն ժողովը, ինչպէս կը լսեմ, գրեց և աշխատած մի վերաքննեց ․ Այս խնդիրն այսպէս ժամանակ կայ ու կը մնայ ։

Երեսփոխանութիւնը այլ և ինչ խնդիր լուծեց, Ուր խնդիրը լուծեց այն, այն խնդիրը լուծեց մեծ հետամտութեամբ ․

Հայրապետութեան խնդիրն յուզեց, այո, այս խնդիրը մեծ և կենաց խնդիր էր առաւելագոյն Ազգի մը համար, զոր երկիրը բարձր Պըրան յանձնելով ճնշեց և գիտութիւն Հայրենեաց յանուն Ազգին, և գետնապատեր այդ թուականն ուրիշ քանի մի ընդհ. ժողովոյ առանձին եղած խնդիրներ, զոր օրինակ առաջնորդական կանոնադրութեան խնդիրը, եկեղեցականաց և ազգային կրթական գործ, կաթողիկոսական և Պատրիարքական յարաբերութեանց խնդիր, վեհափառ կաթողիկոսի կոնդակի խնդիր, Աղթամարայ կաթողիկոսութեան խնդիր ։

Այս խնդիրներէն թէ ո՛րն կարևոր էր, և ո՛րն անկարևոր, ո՛րն լուծեցաւ և ո՛րն անլոյծ մնաց, Ձեզ կը թողում խնամակալել թէ արդեօք յաջեցաւ թէ ՚ի դէպ փոխանակեցաւ Երեսփոխանութեան առաջնոյ ։

Թողլով երեսփոխանական ժողովոյ գործոց այսքանը, պէտք է հարկանեցի կերպով նկատել, որ այստեղուան շրջանի մէջ զանուած երկնական և քաղաքական ժողովոյ, Ցեղաց խորհրդոց Հաշուարկութեանց մէկ խօսքով Համայն Ազգային վարչութեանց գործերը և արդիւնքները ․ Կրօնական միաձայնութենէ կընալ ակնկալութ թէ այդ խնդիրներն և գործերը ամենամեծ մասամբ անհասական և մանաւանդ են․ այսպիսի անթիւ անհամաձայն խնդիրներով միջոց զբաղեցաւ։ Ազգ․ վարչութիւնն իւր ամեն ձեռքերով, բայց ՚ի ընդհանուր ժողովէն ։ Այսպիսով գոհ եղաւ և երբեք չխոստացաւ թէ Սահմանադրիր օրինաց յառաջ իւր մեծ պաշտօքէն էր նկատել Ազգին կեանքը, Ազգին միմեանց, և ընդհանուր խնդիրներ յառաջ բերել այն խնդիրները համար է խօսք, որ Ազգին կեանքը միջանոցունել կեղեքումն պէտք ։

Սոցա խանելով, և բանս այս գատել չեմ ուզեր, և չեմ կրնար մեղադրել կղերական և Ազգ․ ժողովները թէ Ազգին ընդհանուր խնդիրը համար նորա ևս ինչ պէտ չեն խորհիր ու չեն մտածեր Այս, թերեւս առաւել քան զիս կզգան ու կը խորհին Ազգին պէտքերը․ բայց երբ, ո՛ր ժամանակի մէջ ձեռնհաս են խորհելու, այդ ժամանակը ինձ համար անծանօթ է, զի ճշմարիտ և կարևորագի մտածական խնդիրներ յարատակած են գոյս․ գիտենք միայն կեանած թողլով, խորհրդարանի գրան վրայ կեցած ձեր ժողովրդոյն քով երբ ժամանակ կաւրան որ գանէ որ մի պահ մի Ազգային Ընդհանուր և ներքին խնդրոց վրայ խորհիս, ինչպէս են ․

Ա․ Ազգային վարչութեան կրօնական եկեղեցական և հանրային գրութեան վերածել, եւ Կ․ Պօլսոյ համար առանձին տեղական վարչութիւն մը կազմել ։

Բ․ Ազգային պաշտօնէութեան բարեխնամ կառավարութեան հետ անհրաժեշտ յարաբերութիւնն ուկար գրութեան և աւելի օրինաւորութեան վերածել ։

Գ․ Սահմանադրութեան ընտրական ստուար օգտուտը յարաչար չգործածելու համար՝ սորաէսել և կարեւոր եղանակ որոշել ։

Դ․ Ազգային տուրքը համաստարել և ընդհանրացունել ։

Ե․ Ազգային պաշտօնէութեան համարատուութիւնն ու համարատուութիւնը պարտաւորիչ եղանակի մը մէջ դնել ։

Զ․ Եկեղեցականաց ներքին անկարգութեան վիճակն և ընթացքը կարգաւորել և հսկողութեամբ, համաձայն հոգեւորականաց աւագերական եկեղեցւոյ կանոնի սուրբ օրինաց և սրբութեան ։

Է․ Առաջնորդական պաշտօնավարութեան և համարատուութեան օրինաւոր և անխտարելի եղանակ սահմանել ։

Ը․ Ազգային վանորէից և եկեղեցեաց կալուածներն ու եկամուտներն ապահովել և Ազգի բարոյական օգտին ծառայեցնել ։

Թ․ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անկախութիւնն հաստատուն պահելու և քրիստոնէական հեռաւոր գիտութեան լոյսն՝ Ազգին մէջ ծաւալելու համար՝ ամեն կարելի միջոցներ ձեռք առնուլ, և հանել Ազգին մէջ արմատացած կրօնափոխութեան առաջքն առնուլ ։

Ժ․ Ազգին մէջ ուսումն և գիտութիւն ծաւալելու համար նոր և ազդու միջոցներ ձեռք առնուլ ։

ԺԱ․ Ազգային դաստիարակութեան համար գրականութիւն հաստատել ։

ԺԲ․ Նախանձախնդիր առաւելին ընդհանրացունելու ընկերութիւններ գրունել և քանի մի կրթական բարձր ուսումնարաններ բանալ ։

ԺԳ․ Հայոց Ազգային ընտանեկան կեանքին՝ այն է ամուսնական և բարոյական կարգերն ամրապնդել․ ընդծումները բառնալ, մանկութեան առաջքն առնուլ, և Ազգը մի հանրական ընտանիք կազմելու գրութեան վերածել ․ Նորքին և արտաքին հարստահարութիւններէ բառնալու համար բարեխնամ Տէրութեանն աւելի դրական միջոցներ խնդրել ․ պատերազմութիւնն որդեգրել, ազգային անհատական իրաւունքները պաշտպանել, որով և Ազգի ամբողջութիւնն ապահովել ․

Վարչական մեթոդից նկատմամբ այն համառօտ դիտողութիւններս յայտնել է յետոյ, գիտեմ անհամեմատ կարգաւ երեսփոխանական ժողովի այլեւ զի փոխեմ յայտնել այն կարևոր պատճառներն որ ինձ պածելս կերպով նախորդին զիս խնդրական յանդարութեան հրաժարիլ ։ Հետաւանութեան նկատելով որ Ազգին շահ, եկեղեցւոյ շահ, ժամանակի ծանր ծանր պարագաներ, այսպիսի դրշ մի կը պահանջեն ․ կինէն խոսքակ նախորդեալ ամէն պատշաճ եմ առ այս միջոց կարգեմ որ Երեսփոխանական ժողովը առաջ ըներիալ պատրաստէ ։

Իմ հրաժարելու առաջին պատճառը ձեռնհասութիւն և յանցնելութիւն է․ գործելու համար եկայ ես յառն մի չգործեցի․ մէկ երկու տարի իբրև անփորձ հաշիւ թէ փորբ ՚ի յառէ խելահաւ եղայ Ազգային գործոց և ընթացից անտեղ չեմ համաբեր այսպէս խոստովանիլ, փոխանակ եւրոպէից ամենէն խնամօտ կարծուած անձն իսկ անխուսափելի է փորձառութեան և գործակից օժանդակութեան ։ Այն փորձառութեանց մէջ առաջադէպս վերահասոյ, եղայ և կը մնամ առաջի Ազգին և երեսփոխանութեանց որ Սահմանադրութեան տրամադրած ձախ մի ծառայական երբէք բաւական չեն Հայոց պէտքերը հոգալ ։ Մի կրօնական ժողով անիծող սուրբ պարտիքներն բառ եկեղեցւոյ օրինաց և Սահմանադրութեան եկեղեցին բարեզարդել, արժանաւոր եկեղեցականաց դասը բարձրացնել, բարեպաշտութիւն և կրօնի զգացումն ժողովրդոց սրտի մէջ կենդանի պահել ։ Այս պարտիք կատարելու յաջողեցա՞ւ արդեօք․ երբէք հարցանէք, պիտի պատասխանեմ ․․․ոչ, վասն զի ժամանակ չունեցայ ։ Թող թէ գաւառական եկեղեցեաց համար հոգալ և բարեկարգութեան օրէնքներ գնել տալ, նոյն իսկ մայրաքաղաքիս երեսուն և երկու եկեղեցեաց և այսքան քահանայից պէտք եղած բարեկարգութիւններն հաստատելու անձեռնհաս եղած է միշտ, և այս դրութեամբ եղիշօլ ալ մի ժամանակ ձեռնհաս պիտի ըլլայ ․ Սահմանադրութիւնը մի անփորձ և անթալակ Պատրիարքի ժողով տուած է Ազգին համար, որուն պարտքն է Թուրքիոյ երեք միլիոն մօտ ժողովրդեան պէտքերն հոգալ, չարաթէք մի անգամ խորհելով կազմելով և այն հոգևր երեք ժամանակակից ութեամբ ․ Մեր քաղաքական ժողովոյ վիճակն անձամբ և ներկայութեամբ նկատեցի սկսալ ու այս ժողովը մինչ անձեռնհաս եղած է նոյն իսկ գաւառական և այլ մասնաւոր խնդիրները լուծել, թող թէ ազգային ընդհանուր ներքին և կենսական խնդիրները յառաջ բերել և խորհել ․

Կ'ալպէք, ծանրաբեռնած է այդ ժողովը ․ վերցուցէք իւր թիկանց վրայէն բոլոր գաւառական խնդիրները․ տեսցուք թէ զա կարող է նոյն իսկ մայրաքաղաքիս թաղային գործերը կարգադրել, և ուստ այդ գործերուն երեւէն է որ երէկ Հայոց Պատրիարքարանը կառք մատաբէք գործու ՚ի ցաւ անձն ազնուիս այլ ազգաց ։ Ապաքէն է նախեմիա տեսան հարկաւորեալ միմեանց, որոնց գործերու ստորակէտ միայն մայրաքաղաքիս չկայանալն եղած է․ և միթէ ի Պրուսա և ի Բասոսկայ երթալու ժամանակ անինս ․ Գիտէ երեսփոխանութիւնս որ Սահմանադրութիւնն այխատութեանց ծանրութեան պէտք առնում է․ ուստի վարչական ընթացից գիտէ բառ մասին գիտութիւն մի տալու համար, ամէն երր տարի մի յառաջ այս գաւառներին իրաց պարագաներն մի առ մի, համայնական բանից ու արդարացի փառաւորած քաղաքական ժողովոյ առաւելին ներկայացուցի, խոստացեալ որ երկու մասնաժողովներ յանձնուած, [illegible] Մեր այս պարտք և օրինաւոր խնդրեր այս քան թերեւս կարծեցի տեսակներ, հիմնական եղաւ քաղաքական ժողովին առաջ, որ աւելորդ և անկարելի գտանել զայն աւարտութեան առնուլ, և եւ խոհականութեան համարեցաւ յանձնել մինչև ժամանակ անցնի և փորձառութեան գիրկնք հասնի ։ Այն օրէն ի այս խնդրէն ծնաւ անհամաձայնութիւն մեր և քաղաքական ժողովին մէջ, և երթալով մեծցաւ այլ և այլ առիթներով ․ Զարմանալ պէտք է թէ այս ամենապարզ խնդրէն կարելի է բաւ նպատակ մի հանել, և մինչև իսկ ասել թէ հակասահմանադրական

է այս գրութիւն և այն երբ ատոր որ փաղաքական ժողովն այս խնդրոյն շուրջն միտ կը խորհի, և այլ ևս անկարելի է ընդունիլ առանց խորհրդոյ Հիմնական կանոնաց այս խնդրոյն լուծումը Ընդհ. ժողովին բերել վերաքննիչ յանձնաժողովին ձեռօք:

Իսկ ինչ կերպ, ամէն յառաջ, երբ ինքն պաշտօնական դրով մեր գիտողութիւնք խնդրեր էր Սահմանադրութեան յուսալից Նախանձայոյզ առ պատմիչ, առաջին համարելով այս ամենակարևոր խնդիրն իւր առաջին գիտողութիւն դրեր էր անձամբ մտադիր յանձնաժողովին, և յառաջանալիք փութացող խորհրդոյ բացատրելով խնդրոյն բուն ոգին և օգուտ, որ թէ մանուկ չէր կը համոզուէր. բայց յաւօք սրտի կը յայտնեմ, թէ Ազգային ժողովոյս թէ ինչպէս փոխ-ժողովք, նոյնպէս և վերաքննիչ յանձնաժողովը նուազ համբերութիւն ունեցաւ մեր խնդրոյն, զայն մանաւանդ անգիտացան Ընդհ. ժողովոյս բերել, հարկ չէ համարած, թողլով որ Սահմանադրութեան ամբողջ վերաքննելէ յետոյ Ընդհ. ժողովոյ գայ: Այս ուշա իմ համբերութիւնս հատաւ, զի ես չգիտեմ ուրիշ հաւատալ թէ այս վերաքննութեան աւարտումն ո՞ր ժամանակին է: Այս խնդրոյն ոգին յու ընթանէր համար պէտք է կարդալ յանձնաժողովին աւանդ տեղեկութիւնը ճիշդ դատեմէջը, և ապա դառնալ ու բացատրեմ երկրորդ պատճառը, որ մեր հրաժարման փոքր աւելի չէ:

Վսեմափայլ Ատենապետ Ազգ. Սահմ. Վերաքննիչ յանձնաժողովին.

Քանի մի օր յառաջ յայտնած էի մի ընդունելի վերաքննիչ յանձնաժողովդ առանձին որով մեր կարծիքն ու գիտողութիւնները կը խնդրէք Սահմանադրութեան մէջ պատուհասից քննելի յօդուածոց վրայ:

Ահ այս ինչպէս բերանացի ըսի առանձին խօսիլ, այժմ միայն խնդրոյ հակիրճ բանիւք առաջին գիտողութիւնս կը յայտնեմ:

Ազգային Վարչական կազմութիւնը (բուն յընդհանուր ժողովին) մէջ [illegible] և անձնանիւ է համայն Թուրքիոյ Հայոց Ազգին խնդիրներն բուն օգնին և ընթացիկ [illegible], թէ՛ ուսման պատմական խնդիրները, թէ՛ ներքին և կենսական գործերը, որք անհատական մասնաւոր անձի մը կամ առանձին գաւառի մը չեն վերաբերիր, այլ բովանդակ Ազգին: Զի Ազգին յաջ և յառաջադիմութիւն այս խնդրոց մէջն է: Այս խնդիրները [illegible] միայն բերանով կը խօսուին [illegible] կը քարոզուին, բայց առանց արդիւնք և առանց ձեռնարկութեան մնացած են, մինչ ցայսօր, և այս բուն նիւթին պատճառն է Վարչական ժողովոյ անկարողութիւն և ժամանակի անձկութեան պատճառը:

Ազգային Սահմանադրութիւնը Թուրքիոյ Հայոց իւր առանձին խնդիրները լուծելու համար միայն մի քաղաքական ժողով, մի կրօնական ժողով և երկու բանի մը մասնաւոր յանձնաժողով հաստատած է: Այս ժողովները չարաւելի միայն երեք ժամ հազիւ կարող են ժողովիլ ժամ ունենալ և շատ անգամ ինչած առանց բանալ, խնդրոյ կարգը առաջ բերել և լուծել: Նմէ կոչ կեալ մի, որ Սահմանադրութեան իմաստից ժողովոյ մարմին փոխարէն է, և. հա այս կեան է: Ինձ այնպէս կը թուի որ այդ օրէնքը խնդրոյ ժողովը թերեւ նկատելով որ Սահմանադրութենէն յառաջ միայն Պատրիարքն և Հոգևորական երկու ժողովները կարող եղեր են Ազգը կառավարել, և նոցա խնդիրները լուծել ուսումն դերակոյն ժողովին տեղը փոխելով և Հոգևորականին տեղ կրօնական ժողովը բաւական և շատ համարեր է: Որչափ չէին մտածեր և չէին կրցեր նախատեսել: Եթէ Սահմանադրութենէն յառաջ Հայոց համար ուսումնական հարկաւոր խնդիր կայ: Սահմանադրութենէն յետոյ երկու հազար հատոր, զի խնդիր ընդունած է: երբ ժողովուրդը քաջ իր իրաւունք ստանայ, և ազգին մէջ պարզապէս և իրաւանց խնդիրն որ բաւ օրէ յայտնուի [illegible] խնդիրները կը ծնունին, և այս խնդիրներն շատ անգամ մէջ և կախ, որոց նշանակութիւնն եղած է մեզ յայտնապէս [illegible] ժողովոյ: Բայց դարձեալ, մի միայն Սահմանադրութիւնը Հայոց խնդիրներուն թիւը [illegible] այլ և ժամանակը յառաջադիմութեան ամէն օր ամէն ժամ և նոյն իսկ [illegible] մէջ խնդիրներ կը ծնին: Այս ոչ միայն մասին այլ և Աւետարանին վկայութիւնը կատարէ թէ փոխանակ տիրել խնդիր ունի, «Ով գիտէ թէ վերջին ինչ ծնունդ է»:

Սահմանադրութեան գծագրեալ սահմանը մեզ քանի մի նոր ուղղութեան [illegible] հասունցած խնդիրներն ընդհանուր խնդրոց հետ կապած են, զոր օրինակ, բուն մասնաւոր [illegible] ընդհանուր խնդրոց հետ խառնուած են, փորձառու Հայկաբանութեան [illegible] կը փոխուի թէ Սահմանադրութեան հաստատուած քանի մը մասնաւոր ժողովներով բաւական չեն խոյ ներկայ դրութեան մտաքննութեան մէջ դրուած բնիկ ընտիր գործերը կարգադրել: Թող թէ համար գաւառականաց՝ Սուրբ գաւառ խօսելով: Պոլսոյ համար և թէ համար հայոց հայ բնակչաց խնդիրները կը հաւաքին երկու միլիոն գաւառացի Հայոց խնդիրներուն: Եւ կը թողում չեմ յիշեր թէ ինչպէս ուսումնական խնդիրները նախադասութեամբ և գործութեամբ կը նուաճեն պատուասիրաց խնդիրները: Այս չխօսութիւնն և այս ընթացքը մեծ և աչալի դրամաշնորհ պատճառն է երկու մասին եւ, թէ մանրաքարզերն Հայոց և թէ գաւառականաց. եւ զարմանալին այն է որ այս գործոց վրայ երկու մասն ես անտարբեր մնացած չեն խօսած և գնել իրաւունք բարձրներ առաւել:

Իսկ այն խնդրոյն վերաբերեալ յաբողից պատճառները որ չունի են, զայն յատուկ ժողովոյ բերանացի բացատրելով, ներկայ խնդրոց համար այս երկրորդ պատճառը կը համարիմ՝ կամ այլ այլ է անկարող և գաւառական խնդիրներն խօսած իրաւունք անծանել և Պոլսո կայս կեդրոնական գործ մի նկատելով Սահմանադրութեան սրտամոլ ժողովներ հաստատել, նոյնպէս պաշտօնեայ մը տալ բուն ուսումնական գործոց և խնդրոց համար, և կամ նոր պաշտօնէութեան մը հաստատել, որ յարմար մինչև ցայժմ չառնելով նկատել ընդունեցած առանձին խորհրդային խնդիրները բերել՝ բայց գործելու Ազգին կենսական և ընդհանուր խնդրոց համար ուսանելի ժողով մի պէտք է, որ գանձ յարմարը մի ժողով իւր նկատելի չափաւորելով Ազգային յառաջդիմութեան ձեռնարկներ հարկէ ու բանալ, որ յառաջ և աչալի խօսելով նոր ուժ:

Ահա այս է այժմ մեր ամենակարևոր խնդիր, զոր նոյն ժողովոյ ուշադրութեան կը յանձնեմ, և ուշեալ փութանալ ծանրացած և անհրաժեշտ խնդիր մի է ազգին համար զոր պէտք է ժամ մի յառաջ լուծել, զի ազգին շահ այս կը պահանջէ: Եթէ ուսուցիչ Ազգային Վարչական ժողովոյ այս ընթացքը չարունակուի, ոչինչ յայս չկայ Սահմանադրութենէն, և ձեռնասիւն մեր յաւ ազգն յառաջդիմութիւնն ձեռք ձգելու և տակաւին հեռի կը մնայ Հայոց ժողովուրդն: Ուստի առանձին կեդրոնական խնդիրներ լուծելու սիրոյ անձանց, և ոչ մասնաւորապէս կրօնական և ուսումնական պաշտօնեայ յառաջդիմութեան նորանոր արդ աւելի կարի կարեւոր ցուցանել ուշադրիմ յառաջ, թէ խնդրի հեռացիր ազգաց գրուցիչ և իւր պատմիչն է բան զայնն դաւանոյթ յառաջդիմութեան, օրինակ հանդիպանու: Որչափ յուսալի է թողական կեանքով կարողէր այդ մէջն խնդիրներով մեր Պատրիարքարանի ժողովները ձեւել, ոչ ժամ ոչ ժամանակ Թողուլ գաւառական խնդրոց արկածից, և պատճառ այս ինչ է այսօրինակ ձեռնարկի պակասութիւն և ներքին ժողովներու մէջ առանձին ժամանակ և միջոց չունենալը՝ յանուն թէ իրերու ուղիղ կարգին և զօրաւոր պահանջից կարծես, որ այս պակասը լրացնելու հարկ կայ, որ Ազգային յառաջդիմութեան այնպէս:

Ազգին յառաջդիմութեան

11 Յուլիս 1873 ջանացող

ի Պատրիարքարանի Հայոց (Ստորագրութեամբ

Կ. Պոլիս Մ. Պատրիարք)

Ցիշեցէք մի մասնաւոր, Երեսփոխանք Հայոց, այն օր երբ Սահմանադրութեան համար կ'ուզէի ուխտ պահանջեցիք: Ես այն օր հաւատարմութեամբ նկատեցի, որ անհնար է Մովսէսի չափ այդ օրինաց զաւակն ամենայն ճշդութեամբ պահել, այնչափ որ կերպիւ որ յարաբերութենէն բռնութեան լռեցեալ խռովը ժողովոյ պատուաքարկելի ամէն և քաջարկութեան մէջ չփոխութիւն հանող անհնար չէր տալու քաջէ իրաւունքէ զրկելով հրապարակէ ուրիշ բան, և շատ համարեցայ ուխտել միմիայն Սահմանադրութեան ոգւոյն և անփոփոխելի սկզբանց վրայ. բայց նոյնպէս քաղաքական ժողովոյ կազմութեան որն բանաւոր էր էջերուն չը գիտեմ ինչ նկատմամբ գիտական սկզբանն վրայ Սահմանադրութեան օրինադրիչը կնքելով այդպէս յայտարարել, անփոփոխ է Սահմանադրութեան սրահմանադրած յօդուածները մի առ մի ճշդութեամբ կատարելու: Այն օրէն մինչև ցայսօր այն յայտարարութեամբ փարուեցայ ժողովը, և ես Հրաժարման կամ լռեցի իմ ամէն պաշտօններս և տարագրեցի. բայց ամէն ընդ ամէն միայն ոգւոյն պաշտպանութեամբ յայտնեցի խոսելով և կտրուկ ըստութեամբ ի գործ դնել այդ օրէնքը, մինչև մոլորեցնել զերանելիս, մինչև քաղաքական գործ սրբէ, մինչև օրինաց ոգին մեռցնող, ընդունել թէ ամենադժիւր էջերովքն այդ յայտարարութեան արդիւնքը փոխելու ամէն այլ ընդհանուրն օրինաց խոսքը և մասնական փորձառութեանց հետևելով այսպան ապիկարութիւնը փորձառութեան և դաւանեալ մէջ թող պատրաստն վրայ լինի համար ակն հարկ եղածն է, երէկ յու. լիս 30 Հայոց Պատրիարքարանի գործադրած գէպքը:

Միթէ կարելի է ընդդէմ գիտակցութեան մտադրելով այս խորհրդէն միր հեռացեալ մի հանել, և առել ուրեմն Պատրիարքը կերպ հրահանգ օրինաց իւր պարտքը չճանաչելով Սահմանադրութեան դէմ կը խօսի, և նորա արամադրած օրէնքները երեցից կառուցելու փոխ ունի: Այս գաղտնութեան գէմ պատր և յայտնեան կը բողոքեմ, զի կրկնութեան յառաջ քան զժամանակ երրորդ թուականն 1820 ամսին չէր անդրանցին ի մօրէ առաջնաճարտարութենէն յառաջ առաջնորդական ծնած է, և զորեկ ոգեւոր յանմ յայտարարեալ է, խօսելով գործոցն է զանի կարել հաստատապէս վարչական տիրապետութիւն: Ես Սահմանադրութիւնը զգելով կու գամ, բայց չեմ ուզեր զանի այնչափ ճշդել ու սեղմել, մինչև զգինս մէջ մեռնի. Իս ոգեւոր կը համարեմ թէ, նորա Թերթերը վարչի Թերթէն ուելի փափուկ են. խաւարութեամբ մի չօշափելիք, դատում, պատաս կ'ըլլի, մանանձ օրէնքի ազատ. կ'զգուած երբ ատեանութեան ձեռք կ'դրի, ազնիւքն անխորհուրդ անհեռատես մարդիկ օրինաց գիտնականները պէտք է լոյս համար ատեանութեան զինքը յօդնութիւն կրկնելէն, որոց փախճանք թէ մինչև ո՛ր կեղծի՛ ձեռք կը ճշգում խոխումներ:

Ցամէ արդ որ խօսիմ ու բացատրեմ իմ հրաժարման երրորդ պատճառն, այն է Եկեղեցւոյ մեծագի, որ ամենամեծ և կարևորագոյն է աչքիս, յորժամ օրչափ Աստուած, իւր Աւետարան ու Եկեղեցին բարձրախորհուրդ են: Ո՛չ գիտէք, Երեսփոխանք Հայոց, ո՛չ գիտէք, պաշտօնականք նորոք իմ, Թուրքիոյ Հայոց եկեղեցւոյն վրայ այսօր խօսիմ, որ խնդրեք ազգասացեր և նուազէ է յայտ, թող տաք որ համար երեք համիր տարի առաջ մեր առաջ խորհրդոյ միմեանց ինքնուրոյն ուսումնոր. «Ցեղ ու գերեզմանին մէջ, խօսելով 'ի բարեկարգութենէ բանին, զըկեալ 'ի զօջ հովուաց և հովուական զգոյշ պիտէք, երեսփոխանք Հայոց, ես յետին սրտիւ և մտածմամբ այդ Եկեղեցւոյն հովիւ հովուն եմ, Ս. Էջմիածնայ վեհափառ Հայրապետին կողմէն փոխանորդ կարգեալ, դուք ձեռքս Սահմանադրութեան տուիք, և պահանջեցիք որ ուխտեմ և հաւատարիմ ըլլամ Սահմանադրութեան, եթէ ընդդիմիմ կամ ձեռք բաշխեմ կը գտանիք այն պահանջում քան զհնազանդութիւն յետ իմ Աւետարանը ձեռքը տուաւ:

Միթէ այդ մեծ և սքանչելի Աստուածածնի իրաւունք ունին կ'ըլլին համար պահանջել այն, առանց քան զնեղ. ո՞չ, ո՞չ, ո՞չ, Ես այդ Աւետարանի ձեռքէն և այժմ բաժանմանը պաշտօնեայ մի իմ Պատրիարքարանի դատարանի մէջ նստած՝ քանի մի գործակից եպիսկոպոսներու: «Սահմանադրութիւնն անջնջելի եկեղեցւոյ և Աւետարանի պաշտօնէութիւնը չճանաչել իւր քանն և ոյժ երրորդ յօդուածոյ իմ գործակից կրօնական ժողովոյ պաշտօնը այնպէս կը սահմանէ: Ազգային կրօնական գործոց ընդհանուր տեսչութիւն, իւր պաշտօնէութիւնն են ազգին մէջ կրօնական դաւանութեան զօրացնելը, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դաւանութիւնը և աւանդութիւնները անփոփոխ պահել, եկեղեցեաց և եկեղեցականաց բարեկարգութեան հսկել, եկեղեցականաց ներքին միաբանութիւնը և տեղական առանձնութեան. ու ապահովելու միջոցները ձեռք բերել հոգ տանիլ: Այդ այն սահմանուած իրաւանց իրաւ որ իմացութիւն ընկեր քրիստոնէական վարդապետութեան ուսմանց վրայ հսկողութիւն ընել, օրինաւոր և բանկրթեն վարդապետներ և քարոզիչներ հաստատել և ազգին մէջ կրօնական ծագած վէճերը վճռել եկեղեցւոյ օրինաց համեմատ լուծել: Փետր վայելուչ և պատշաճաւոր չորրորդ ես այս պարտքերը դաւ, Երեսփոխանք ժողովոյ Հայոց, և ծանր ծանր պարտուց բեռներ բարդերը գիտեր ես իմ և կրօնական ժողովոյ Թերթերը վրայ, զգացած, սիրտս մի հարցուցէք, համար պահանջեցէ՛ք թէ այս պարտքերէն ո՞ր կատարեցի և որը Թողուցի, բայց ըսէք որոց գործ կատարմ որ այդ յօդուածին վերի ամբողջ պարտաւորութիւններ առաջնահանգեւութեան թուղթին վրայ մնացած են. միայն վերի պարտաւորութիւնը՝ այն է «Ազգին մէջ ծագած կրօնական վէճերը բռնելով պատշաճ լուծելը», այլ ...

թէ եկեղեցւոյ օրինաց համեմատ, քան Սահմանադրութեան, այլ խղճի օրէնքով և իրքեւ եւս յաւանդութենէ կամ ի սովորութենէ պահուած պայմաններով։ Այս, արդար և անաչառ դատաստան մի լինէր սա, և ես քեզ հետ դատաստանի մտնէի, օրէնսդիր ժողով․ զի այսչափ ծանր պարտքերը քանի՛ն հանեց ես ինձ և կրօնական ժողովին, երբեք չյիշեցիր թէ այդ պարտքերուն հետ իրաւունքն ալ անբաժանելի կերպով կապուած է․ զի միայն պարտքերը կը սահմանես, և իրաւունքները կը մոռանաս մի գուցէ այդ պարտքերը կատարելու համար եկեղեցւոյ պաշտօնէից մեծ չափերու արդիւնքը միայն եկած է, այսինքն Միութեան դրամ, պատարագի դրամ, մահուան դրամ․ այդ պտուղները մեր յօժարակամ կենաց արդիւնքն է, մեր կեանք պահող լոկ հացի գինն է․ կամ թէ յափշտակել երեւակայութեամբ հազար հարիւր տարի յառաջ կամեցեցիր որ Աւետարանի արդի պաշտօնեաները՝ առանց ցուպ, առանց մախաղի և առանց գօտիին մէջ պահուած պղնձի կարող են Պոլսէն մինչև ՚ի Տրապիզոն երթալ, և կամ Քրիստոսի առաքեալն առաքելոց նման ամեն բան առանց մամոնայի հրաշքով գործել․ ուստի քանի որ այդչափ պարտուց դէմ իրաւունք սահմանած չես, այդ պարտքերուն կատարման արդիւնքը կարող չես տեսնել, որոյ իբրեւ ապացոյց յառաջ կը բերեմ այս իրողութիւնը, որով ես և իմ կրօնական ժողովիս եղբայրներս շուարած կեցած եմք, երբ Հայաստանի այլ և այլ շատ գաւառներն ու վիճակներն հովիւ կուզեն, հովիւ չկայ․ Տիգրանակերտի կաթողիկոսութեան մեծ վիճակ առժամանակ հովիւ կուզէ, հովիւ չկայ․ Նշխարաց վիճակ հովիւ կուզէ, հովիւ չկայ․ Խարբերդի նոր բացմունքով վիճակին հովիւ պէտք է, ուր բողոքականութիւն յառաջ կերթայ, այդ ժողովուրդ Ս․ Գրիգորի փարախին մէջ պահող հովիւ չկայ․ Արապկիր հովիւ կուզէ․ իւր հովիւը փախուստ պատճառաւ իւր իրաւանց ճշգրտութիւններ․ Ակնայ վիճակին հովիւ պէտք է՝ հովիւ չկայ․ Չմշկածակի հովիւ ինքնին խոյս տուած է, Եւդոկիոյ վիճակին անհովիւ է և խռովութեան մէջ կը յուզի․ Ամասիոյ և Մարզուանի վիճակք դարձեալ անհովիւ մնացած կը յուզուին․ Եղզնկայ հովիւ կուզէ, անհովիւ մնայ։ Դերջան՝ վաղուց անտի հովիւ կուզէ, հովիւ չկայ․ Մուշ հովիւ կուզէ, հովիւ չկայ․ Բաղէշ հովիւ կուզէ, զի իւր հովիւ տարադիր եղած է․ Վան հովիւ մի խնդրելու համար աղաղակն կրակ բացուած է․ Չեմ յիշեր Նիկոմիդիոյ վիճակի տարաբաղդ ժողովրդոց անտերունչ վիճակը, որոց համար Սղօտ խեղճ կաթողիկոս հանապազ գրելով թախանձելով վարդապետ կուզէ, հովիւ հայ ինքնեցի Դաւիթ կող վարդապետ մի գայ և իրեն գրեցի, ևն։

Ահաւասիկ եկեղեցւոյ վիճակ, ահաւասիկ իւր պաշտօնէից նկարագիր, երեսփոխանք Հայոց, զոր հարկերն մեր հայրապետ գրեցի, որ ինչպէս զիմ սիրտ և ձեր սիրտ դառնացուցած ու ճմլեցուց․ թէ դուք ամբաստաներ էք, նմէ այդպէս, ուրեմն վերցուցէք, մի խղճէք, վերցուցէք միանգամայն եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւն, ոչ Հայրապետ, ոչ Պատրիարք, ոչ եպիսկոպոս, ոչ վարդապետ, և ոչ քահանայ։ Թող ազգ ինքնին հոգայ իւր եկեղեցին և ժողովուրդը․ զի ալ հրէական ժողովրդեան պէս երեւող երկինքէն պարծանաց և խոսքի այս բանը․ ամենակարուն չըլլեցուցէք, և սաքէք ոչ եկեղեցւոյ, ևայլն ։

Իսկ եթէ այս քաւ լիցի և կը պահենք, այսպէս քրէական հայհոյութիւնք, որ սրտէն, որ երկնամանաչքեն և զաւակները հնտ են, զու Ս․ Գրիգորի ամբիծ հաւատքն ունիս և նորա անկան որթատունկն ես, անշուշտ կրես, ինձ համար մնակ պէտք է, հովիւ պէտք է, եկեղեցի պէտք է, ծառայ պէտք է, Սեղան պէտք է, քահանայ պէտք է, պատարագ պէտք է, խունկ պէտք է, մինչեւ յօրը — մինչեւ այսօր և վաղը կատարած աշխարհի քանի որ քրիստոնեայ ես, հաւատք ունիս և Աւետարան գիրկդ է։ Եթէ այսպէս է, Երեսփոխանք ժողովրդեան, ուրեմն արդարութեան կշռով օրէնք սահմանեցէք, կրօնական ժողովոյ պարտուց հետ իւր իրաւունքը հաստատեցէք, և միահեծանու եթէ սանկաւն նա իւր պարտքերը յանուն եկեղեցւոյ չկատարեց, խստութեամբ և դատապարտեալ հոգիս պահանջեցէք։

Այս խնդիր կայ մի է, ես կը թողում իմ յաջորդիս, և միայն կարգիս դէպ, որ քանի զանձն խնդիր սառույց ուշադրութեան առնում ։ Մի վարանիր, գարմինը գիրքն և քանձողը է, զամն զի եկեղեցւոյ մեծ մտաւորարար դուն ես, նորա սանձահն բանալին և դանակը քու ձեռք և քու հեղեղութեանդ տակն է։ Մեք այժմ այդ սանձային փարձաղ և սաղաւէ մտակներն եմք․ եթէ խնամանն ես, եկեղեցւոյ փառք կը սպառէ և կը խորհիս ամենաշինչնին քրիստոնեայ եկեղեցւոյ պաշտօնեաները, այդ փառք և շահ քեզ կը մնան։

Ահաւասիկ իմ խրատս պատասխանորս, Երեսփոխանք Հայոց, զոր կամաւորմ զարմեց ուշադրութեան առնուք և նորա խորը թափանցէք․ այսոր առնելով, թէ երեսփոխանաց միոյն անկեղծ գիտակցութեամբ այլ և փորձառական հմտութեամբ գրած է։

Իսկ կատակ կատարելութեան, շատ և արդ փութացուցէք ընդհանուր ժողովոյ, Սահմանադրութեան իրաւանց և պարտուց հիմնական օրինաց մասին կարելի է մեծ գործադրութիւն վարչական կարգաւորութեան մէջ ամբողջութեան ձեռնտուութիւն․ գործադրելի եղանակութեան ամբողջ միութիւն և համաձայնութիւն գիտցէք որ այդ փորձական մեքենային առանց այն համաձայնութեան չպարծիր։

Արդար և այսքան բան է՝ Ներողութիւն կը խնդրեմ այն ամեն ինքնութեանց համար, զոր իբրև մարդ սխալու և ազգիկար գտնուած եմ ներողութիւն կը խնդրեմ համայն Երեսփոխանաց դասէն․ Ներողութիւն կը խնդրեմ իմ պատուական կրօնական ժողովոյ անդամներէն․ Ներողութիւն կը խնդրեմ Քաղ․ ժողովոյ Մեծապատիւ անդամներէն․ ևս գնել յառաջատանելի այլ գրութիւնս ամբաստանելի, որոյ ուղղութիւն և փոփոխութիւնն Օրէնսդիր ժողովոյն կը պատկանի ։

Այլ և կրկնեմ ինձ օրհնել համայն Հայոց ազգը, և հրամէշտ ժամանակաւորապէս Երեսփոխանութիւնք Հայոց, ժողովոյս Գալիլեայ[?] այս պաշտօնէից․ Եւ ձեզ որ սա աղօթեմ գործակալութիւն ամենայն եկեղեցին իւրեանց Հայրենեաց։ Թող տուէք այս մեծուէն եկած և հանգանակ թերեւս այսու խաղաղութեան օրհնակ մի ընծայեմ իմ յաջորդիս Թո՛ղ տուէք ես թէ եթէ Պատրիարք չեղայ՝ բայց

խորհրդեան վարդապետ գործել, բներ խնդրոյն խորհրդոյն կարենամ իբրեւ Պատրիարք գործել իմ մտաւ, Այժմ ի մասնէք․ գնա՛ զարթի վարդ քու սիրոյդ խաչդ ու դրոշ և առաքելի մի նմանաջնու հան մեծութեալ․ զի նաև խաւարեալ փութայ ՚ի Նուաճանդիա ։

․․․ Խմբագիր․

Ցաւալի է ընթերցող հասարակութեան, որ Գեր․ Մամբրէ եպիսկոպոսին Մանզումէի մէջ հրատարակած նախագահական զրութեան դէմ պատասխան մի հրատարակած էր Մեծ․ Խրիմեան էֆէնտի պատուական Մասիսից մեջոցաւ։

Գեր․ Մամբրէ եպիսկոպոս ինչ որ ցանած էր, նոյնն և հնձած էր վասին ։

Սակայն յիշեալ Գեր․ եպիսկոպոսը, փոխանակ ուղղակի պատասխանելու Պ․ Խրիմեանին, բարբարոս մտադրած է Արշալոյս Արարատեան թերթը, և նոյն թղթակցին տակ ուղղութեան չունենալ հրատարակած է Օրագրի մէջ։

Գեր․ Մամբրէ եպիսկոպոսի բարձրագոյն կերպն, որ նա իւր անձնասիրութեան պատճառաւ եկեղեցին և եկեղեցականութեան համարելով, ջանացած է այսպէս ցոյց տալ, որպէս թէ ինչ որ ուղղելի իւր անձին դէմ գրուած է, կը վիրաւորէ համայն եկեղեցւոյն և եկեղեցականութեան ։

Որ հանդուրժելով այն անձնիւթէ սպառնականութեան և անարգականական գրութեան, որ անարգ է՝ չար եկեղեցականութեան իրաւ նախանձախնդիր պաշտօնեայ հաշտարանն Ղազարեան Մ․ Եկեղեցւոյ կը մերժենք յիշեալ Գեր․ եպիսկոպոսին անխորհրդական գրութիւնն, (ինչպէս վաղուց եւս անծանօթ որ մեզ հետ կը մերժեն համայն եկեղեցականք Հայոց) և կը յայտարարենք հրապարակաւ, որ Պ․ Խրիմեանի պատասխանն ուղղակի և բացորոշակի մի միայն Գեր․ Մամբրէ եպիսկոպոսին կը վերաբերի, և ոչ թէ համայն եկեղեցւոյն և եկեղեցականութեան ։

Ազգեսարայ վասն Ազգին Հայոց
4 օգոստ․ 1873 Քահանայ Ա․ Վարդապետ
ի Պոլիս ։ Տ․ Յովսէփեան

ԻՎԱՆ

Յառաջագոյն մահուանն քանի մի օր առաջ հանգուցեալն, մի օր առաջ աղօթքէ հեռացած մի օր յառաջ կանչէ մէ գարշելիներուն քաղցն մի օր առաջ դատող ռուսաց մէ՝ մի օր առաջ պաշտօնէ, Պէյլերպէ քաղցին Յովսէփ Պոլսէցի մեծավաստակ մեծահարուստ հիւանդի մի սիրոյ դան ուժէ Համբարձ մէ սիրական մեծափառ մշտնջենաւոր մեծափառ մահանալ մէ սիրտ ամենայն 21 տարի օրուոյ կրեկէն եկեղեցին 1500 դրշ թողլով ինչ, որով Տապանակ պատանի ներ ԶԻՆՃԻ սալը կանոնիկ գարիւրին թողլով փոխան օրհնութեան աղաւ ազգային մեծ մեծ խնդիր թշուառութենէ հեռացած մեզ մեծ մեծ վերջ Շնորհք սեփական եկեղեցի։

4 օգոստոս 1873 Պօղոս Մէրմերեան

ՕՕՂ ՆԻՍԱՊԻԿ
ԸՆՏԱՆԵԱՑ

Վ․ Վաղմ․ թէյեէն Ծնարսամ
Փօլէչ Մէյէրներ քուրս Նէ— Յ ։

Այս բաղադրութիւնը, որոյ գլխաւոր նիւթերն են կլխաւորն եւ Պարտանք փոշիք, մորթը կը ճերմկցնէ ու կրթօրոյքնեն, եւ ապրու ու թարմ գոյն մը կուտան անոր ։

Ամէն գլխաւոր գեղարդարծագ աճառավաճառ թէ իւն վաճառոցաց եւ մաշտաններուց քով կը գտնուի ։

ՓԻԼԻՒԼ ՏԸՀՕ

PILULES DE DEHAUT

Այն անձինք՝ որք Տօգթոր Տըհօի մաքրողական հանապազորդը կը ճանչնեն, պէտք ունեցած ատեններնին զործածելու չեն վարաներ ։ Վասն զի ոչ անախորժ համ ունի, ոչ ալ կը յոգնեցնէ ուրիշ մաքրողական դեղերու պէս, ընդհակառակն՝ այս հանապազորդ ա՛յն ժամանակ միայն լաւ ազդեցութիւն կընէ երբոր սննդարար կերակրոց եւ զօրացուցիչ ըմպելեաց հետ գործածուի։ Ամէն մարդ իրեն յարմար ժամու ճաշն ու ճաշը կրնայ ընտրել միեւնոյն այս դեղով մաքրուելու համար ։ Մաքրութեան յարմարութիւնը բազմօրինակ սնունդներով եւ հաճոյալի գինւոյ ընդունմանը մեծ պէս եղեր սովոր եւ պէտք ըլլայ ։

Այս հապաբներ կը ծախուի 2 մէ եւ 5 ֆրանքնոց տուփերով փարիզ Տօքթօր Տըհօի տունը եւ ամեն դեղարանաց մէջ ։

Ամեն մէկ տուփի հետ պէտք է պահանջել նաև 72 երեսէ բաղկացեալ փոքրիկ գիրք մը, որ ամեն լեզուաւ հրահանգներ կը պարունակէ ։

Սոյն հետ կրնայ ուզուիլ նաեւ Տօքթօր Տըհօի 400 երեսէ բաղկացեալ առ մեծերն գրքոյկը ։

BAIN AU SEL DE PENNÈS

ԲԱՂՆԻՔ ԱՂՈՎ ՊԷՆԷՍԻ

Իբրեւ ազդուական դեղ տկարութեան, արեան նուաղման զաւազութեան, խեթեւ սրբինները, ազգաց բարեգործու յօդացաւութեան, լերդի եւ երիկամանց գեղձերու խոցման դէմ։ Բաղնեաթիւ բժիշկներ ստորագրած են այս դեղը մեծականս հանքային, ծծմբաթթուի երկաթի ալ աղբանեւ փոշի բաղանեաց եւ ծովու աղը հետ սեր ։

Կը ծախուի փարիզ Լամբրիւ փողոց թիւ 1 եւ ամեն գլխաւոր դեղագործարանաց քով ։

Այս յօդիբը յարմար երեք անգամ կը հրատարակուի, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ։ Բաժանորդագրութեան տեղերն են կ․ Պոլիս Զմիւռնիայ խանը վերի յարկը թիւ 15 Մասիսի խմբագրատունը։ Իսկ գաւառաց մէջ հետեւեալ հոգաբարձուաց սենեակներ ։

ԻԶՄԻՐ․ Արտաշէս աղա Տէր Ասլանեան․
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ․ Խաչեր էֆ․ Լուսինեան․
ՊՐՈՒՍԱ․ Գէորգ աղա Թառնկէրեան․
ԹԷՔԻՐՏԱՂ․ Յարութիւն աղա Վարդանեան․
ԱԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ․ Գէորգ աղա Մ․ Ալեքսանեան․
ՏՐԱՊԻԶՈՆ․ Բարսամեանք եղբարց ատաքիցւոց․
ԿԱՐԻՆ․ Կարապետ պատուելի Զաքարեան․
ՄՈՒՇ․ Միհրան աղա Թօթըկեան․
ՍԱՄ․ Մ․ աղա Խաչիկեան․
ՏՈՔԱԹ․ Միհրան աղա Այտնեան․
ՀԱԼԷՊ․ Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան․
ԵՐԶՆԿԱ․ Թադէոս աղա Բաղդասարեան․
ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐ․ Կարապետ աղա Վարդանեան

Սերեն քաղաքներէ ստորագրել ուզողներն այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան թղթակցիլ ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
6 ՕԳՈՍՏՈՍ
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԼԻՐԱՅԻ ՀԵՏ 100 ՂՐՈՒՇԵԱՆ

Լոնտրա 3 ամիս զօրութ	109 3/4
Փարիզ	23.90

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
6 ՕԳՈՍՏՈՍ

Անգղ․ լիրա	գուրուշ	110.
Նափօլէոն ոսկի	»	87. 16
Խոլէնտի ոսկի	»	89 10
Ըէրմիօ	»	51. 20
Հինգ Փրանք	»	—
Չինգիլ	»	104 3
Պէշլիք	»	121

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Ի ՊՈԼԻՍ ...